

61243

PUBLICAȚIILE CASEI ȘCOALELOR

I. URBAN IARNIK

19683

Dragoste de grai și de vîers romînesc

Extras din VIEȚA NOUĂ

BUCUREȘTI

Tipografia „România Nouă”, Th. Velnea, Calea Brivîței, 41

1922

Prețul Lei 2.—

61243

I. URBAN IARNIK

61243

CASA ȘCOLII
19683

Dragoste de grai și de viers romînesc

2590

157467

Extras din VIEAȚA NOUĂ

BUCUREȘTI
Editura CASEI ȘCOALELOR
1922

PREFATĂ

Se împlinesc trei ani de cînd în Sala Senatului din București mi-am rostit pentru întîia oară o povestire parte glumeață, parte serioasă pe care am botezat o Dragoste de grai și de viers romînesc, după ce cu cîteva zile mai înainte fiul meu cel mai mare, Hertvik, și cu mine fînusem la Ateneul Român o conferență intitulată Relațiunile romîno-cehoslave din trecut și din viitor.

Soarta celor două cuvîntări rostite în capitala Romîniei și repetate la Iași, Cernăuți și Sibiu n'a fost la fel: pe cînd cea dintîi s'a tipărit în 10.000 de exemplare ca astfel glasul nostru să pătrundă și la aceia cari n'au putut să ne asculte, conferența a doua, căreia mai bine i s'ar cuveni denumirea francesă de „causerie“, pînă în ziua de astăzi a rămas netipărită.

Mărturisesc că chiar din capul locului avui dorința, ca să nu zic setea, s'o văd și pe aceasta tipărită, nu știam însă cum să fac, cum să dreg ca să pun mai bine lucrul la cale. De ași fi mai tînăr, poate că ași asculta de povața bătrînului Horațiu care sfătuește pe autori să aștepte nouă ani pînă să păsească în vileag cu rodul minței lor. Pirdalnicele de bătrînețe la care am ajuns nu mă iartă însă să mă dau pe brazdă, căci la vîrsta mea cea înaintată nu mă pot bizui că voi trăi pînă să-mi pot vedea visul cu ochii.

Din cele spuse, se poate vedea ce fel de dorință, vreme de trei ani, am hrănit-o în gîndul meu: a fost aceea ca și această a doua cuvîntare a mea să vază lumina zilei și

să fie răspândită mai cu samă printre elevii din toate școlile României Mari. Dacă cumva cineva îmi pune întrebarea cum de mi-a putut veni în minte o asemenea idee îndrăznească, iată cum răspund.

Scopul conferenței mele mi l-am spus chiar la începutul ei, nu este deci de lipsă să-l repet. Întrebarea privitoare la felul cum am învățat românește mi s'a pus într'adevăr foarte adeseori de către unii cu cari în colindările mele prin ținuturile locuite de Români m'am întâlnit, dar cu toate acestea vor fi mai multe mii de Români cari cetindu-mi numele în unele foi și reviste își vor fi pus întrebarea ce fel de jiganie este bărbatul pe care-l chiamă Iarnic (căci așa îmi scriu de obicei numele cei din România), care nume parcă aduce a românul iarnă cu cunoscutul sufix-nic, din veșnic, harnic, pîrdalnic, amarnic ș. a.

Pot să aduc chiar niște dovezi, vreau să zic niște aduceri aminte destul de nostime... Așa de pildă cînd la 3 Iunie 1919 mi-am isprăvit conferența în sala „Astrei” din Sibiu, cîțiva Români de samă, cu D. Maniu în frunte, ne-au invitat la o cină comună. Cînd fu la adică, la.. toate, D. Maniu în plăcuta i cuvîntare a povestit cum el ca student tînar a întregat pe tatăl său ce fel de om sînt eu: Român sau de altă semînție?

Tot așa m'a întîmpinat șeful de atelier al tipografiei din București în care am pus să mi se tipărească afișele pentru conferența noastră dela Ateneul Român: ci-că dac'aș veni la el, aș găsi colecțiunea de poezii poporane românești Doine și strigături din Ardeal întocmită de Andrei Birseanu și de mine pe masa lui și a mărturisit că și el mă credea Român și că-i pare bine că mi-a făcut cunoștința personală.

Luînd parte la serbările aniversărei de 50 ani dela înființarea „Astrei” din Blaj, m'am întâlnit acolo cu un preot dintr'un sat, al cărui nume l-am uitat, care și el s'a declarat mulțumit că știe cum stă treaba.

Dați-mi voie să povestesc cu privire la numele meu de fa-

milie o împrejurare destul de nostimă. Dacă Romînilor numele meu li se pare că ar putea să fie de obîrșie romînă, atunci rădăcina lui ar fi iarnă, va să zică cuvîntul ar însemna pe omul iernei și s'ar potrivi minunat pentru mine acuma, cînd de vre-o cîțiva ani părul meu, intru cît nu lipsește, aduce cu zăpada.

Cu totul alta este rădăcina numelui meu în limba mea strămoșească : aici s'ar putea deriva dela „iaro“ (scris „jaro“), care înseamnă „primăvară“ ; numele meu, de ar exista derivațiunea aceasta în limba romînă, ar însemna deci „omul primăverei“. Și atunci dacă vă dau un fel de îndrumare : că consonanta j dela începutul cuvîntului care cehește se scrie J se pronunță ca romînul i, se vede deci că este la fel cu cel din cuvintele iarnă, iară ș. a.

Altă deosebire cu privire la pronunțare privește pe n, care înaintea unui i (sau i, adică i lung) trebuie rostit moale, tot așa după cum se rosteste în unele părți ale Romîniei, bunăoară în Moldova și Macedonia, consonanta m înaintea unui i accentuat, de ex. : n'ic (= mic), n'el (= miel), ș. a. În Moldova n'ic amintit mai sus are înțelesul dacoromînului nimic, va să zică dacă dispăre cea dintîi silabă, rămîne tot mic care se schimbă în n'ic (n' = ital. gn sau maghiarul ny).

Și după această scurtă lecțiune despre o parte a foneticei romîne, dați-mi voie să vă spun felul cum D-na Virginia Micle-Gruber, pe care o amintesc cu recunoștință în conferență, și-a tilcuit, se înțelege în șagă, numele meu de familie. N'o cunosc pe d-neai personal, am început însă, după cum povestesc în conferență, să corespondez cu dînsa în 1911. Înaintea războiului mondial am schimbat cîteva scrisori ; de cîte ori îi trimiteam cîte o scrisoare așteptam cu nerăbdare răspunsul ei. Căci de l mă interesa nu numai partea în care povestea despre viața ei și a celor doi copii ai ei, ci și aceea în care îmi atrăgea luarea aminte asupra unor cuvinte rău întrebuițate de mine sau altor greșeli mai mici ori mai mari. Se vede că și d-neai îi plăceau răvașele

mele și dacă cumva într'o zi nu sosia răvașul așteptat, iată cum se plîngea de aceasta: rostea numele meu întocmai cum se rostește în limba mea strămoșească, dar cu înțelesul pe care cele două silabe din care se compune cuvîntul Iarnic, va să zică iar și n'ic (= nimic), îl au în graiul din Moldova și atunci înțelesul lor este: „iar nimic!“

Trebuie să mă grăbesc să isprăvesc, căci prea m'am întins la vorbă; isprăvesc cu povestirea unei întâmplări din anul 1911 în Iași. Mă întorceam atunci dela gară unde așteptasem sosirea trenului regal. Ședeam în birjă împreună cu un fost ascultător al meu dela Universitatea din Viena, atunci inspector școlar din Iași. De-odată tot convoiul s'a oprit, de vreme ce părechea regală a intrat într'o biserică, unde avu loc primirea din partea clerului. Birja noastră s'a oprit, după cum o țin mînte, la colțul unei străzi oarecare. Abia ne oprisem și iacă dăm cu ochii de doi liceeni în uniformă cari stau acolo uitîndu-se la alai. Atunci ce făcu d. inspector? Se pune de le vorbește cam în modul următor: „Măi băieți, acela ce șade în birjă este D. Iarnik, profesor universitar din Praga“. Se pregătea să spună mai multe, eu însă i-am tăiat vorba, zicînd: „Mă rog, d-le, ce pot să știu tinerii aceștia despre mine?“ Atunci s'a întîmplat ceva ce m'a pus în uimire și ce m'a făcut să mă bucur din cale afară, căci avui prilejul să constat în mod destul de drastic cum cunoștința de numele meu ca al unui filoromîn s'a lăfit în țara romînească. Unul din cei doi tineri s'a aprins la față ca focul și, apropiindu-se de noi, a zis așa: „Ce spui, d-le?! Noi să nu știm cine este prof. Iarnik, doar îl învățăm în școală!“

De bună seamă era și aici vorba de lucrarea pe care Academia a tipărit-o și care cuprindea o colecțiune de doine și strigături din Ardeal, colecțiune făcută din îndemnul lui Ioan M. Moldovan de școlarii lui, apoi rînduită și întovărășită de un glosar complet romîno-francez de Andrei Bîrșeanu și de mine.

De atunci multe texte poporane românești au fost date la ideală de Academie, care a alcătuit, pentru asemenea produse o bibliotecă specială „Din viața poporului român”, noi însă cu lucrarea noastră avuserăm norocul să deschidem drumul altora. Tot așa avusei fericirea să atrag eu cel dintîi băgarea de samă asupra unor expresiuni metaforice și particularități din limba poporului român, întîi în nemțește în 1877 sub titlul : Sprachliches aus rumänischen Volksmärchen, mai tîrziu tradus de mine sub titlul : Cîteva însemnări despre limba basmelor poporane romîne, în revista Ion Creangă, retipărit în biblioteca revistei.

Cam lungă prefață — nu-i așa? — la o lucrare atît de scurtă și de puțină însemnătate. Trebuie să isprăvesc, dar pînă s'o fac trimit tuturor, mai cu samă tineretului român, salutările mele cordiale și într'aceeași vreme și urările sincere să se bucure în liniște sufletească și în bună stare materială de urmările înfăptuirii unei Români Mari, pentru care atîșia și-au jertfit toate, chiar și viața.

Nu pot să isprăvesc fără ca să-mi spun mulțumirile cordiale; întîi, D-lui prof. Ovid Densusianu care a învrednicit modesta mea lucrare să apară în coloanele revistei sale Vieața Nouă, și, apoi, direcțiunei minunatei instituții Casa Școalelor care a îngrijit ca separatul conferenței însoțit de o prefață să fie retipărit în mai multe mii de exemplare menite de a fi distribuite bibliotecilor școlare.

Mă folosesc de prilejul acesta ca să aduc acestei direcțiuni în numele meu și al fiului meu, Hertvik, mulțumiri călduroase și pentru cărțile dăruite nouă în belșug cînd, acum trei ani, ne fu dat să admirăm comorile adunate în încăperile instituțiunei.

Praga—August, 1922.

IOAN URBAN IARNIK

DRAGOSTE DE GRAI ȘI DE VIERS ROMÎNESC ¹

Onorată adunare,
Doamnelor și Domnilor,

Adeseori mi se face întrebarea cum de vorbesc și scriu românește cu oarecare înlesnire. Se miră lumea aflând că în vreme de 45 ani n'am petrecut prin România și Transilvania, socotit laolaltă, decît cel mult vre-o șase luni. Mi-a venit deci în gînd să vorbesc înaintea publicului român pentru ca să-l lămuresc cu privire la aceasta: pasă-mi te, eu nu numai colindînd prin țările locuite de Romîni, ci și în alte părți am găsit de aceia care cu cea mai mare bună-voință mi se puneau la dispoziție de cîte ori îmi trebuia vre-o povață, vre-o deslușire.

Despre lucrul acesta am și tipărit cîte ceva: întîia oară în „Familia“ lui Vulcan din 1898 și mai pe larg în „Convorbirile literare“ din 1909, într'o serie de articole autobiografice intitulate „Drumul pe care am mers“, retipărite separat într'o broșură de 180 pagini.

Acum cîțiva ani am cetit un text în dialectul macedo-

¹ Conferință ținută întîi în sala Senatului din București, în mai 1919, și mai tîrziu la Iași, Cernăuți și Sibiu.

romin sau aromin. Acolo se vorbește despre niște vămi prin care trebuie să meargă, poposind la fiecare din ele, sufletul mortului pînă vine ziua în care se pomenește în fața înfricoșatu'ui judecător dela care își ia sau răsplata sau pedeapsa pentru faptele săvîrșite pe cînd era în vieată, și aceste vămi și popasuri, dacă nu mă înșel, ci-că ar fi nouă la număr.

Făcînd atunci socoteala locurilor prin care am dat de Romini, cu care stînd de vorbă mă procopsiam cu privire la folosirea limbei romîne prin scris și prin viu grai, iată că, spre marea mea uimire, am găsit că popasurile prin care am trecut și eu sînt tocmai nouă la număr, după cum o să vedeți, fiind că mi-a trecut prin minte să împart povestirea în nouă capitole, cărora le voi da numele de popasuri.

Deci popasul cel dintii avu loc acum 45 ani în capitala Franței, la *Paris*, în toamna anului 1874. Am mers acolo cu scopul să mă desăvîrșesc în cunoștința limbei franceze din punctul de vedere practic și științific. Cînd colo, ce să văd? Fiind la o prelegere despre limba sanscrită, cu care foarte harnic m'am fost îndeletnicit în vremea studiilor mele universitare din Viena, iată că mă întilnesc cu un tînăr Român pe care îl chema Constantin Georgian.

Îndată îmi trecu prin minte gîndul că ar fi bine să mă folosesc de prilejul care-mi venia de a învăța o limbă romanică din care, cu toate că fusesem școlarul unor învățați ca Miklosich și Mussafia, nu știam nici un cuvîntel. Rugarea mea, ca D. Georgian să binevoească a-mi jertfi o parte din vremea sa liberă, fu primită și îndată începură lecțiunile de care-mi aduc aminte cu duioșie, de vreme ce acela care s'a purtat față de mine cu atita îndatorire de mult își doarme somnul vecinic.

Curînd începui s'o rup romînește umblînd cu dascălul meu pe străzile Parisului, deprinzîndu-mi atit limba cît și urechea (căci lucrul din urmă era împreunat pentru mine cu greutate și mai mari, cu toate că atunci nu eram cam fudul de o ureche, cum aceasta, din păcate, este cazul de cîțiva ani)

și pe urmă mă grăbii chiar să încerc a-mi spune gîndurile și prin scris.

După ce ne despărțirăm, Constantin Georgian plecînd la Lipsca și mai tîrziu la Berlin, am schimbat între noi mai multe scrisori. Ii cerui atunci să binevoască a-mi înapoia scrisorile îndreptate, știind foarte bine cît folos ar fi putut să-mi aducă acest lucru; de astădată însă s'a împotrivit, nu se dete pe brazdă, ci-că dînsul doria să păstreze scrisorile drept aducere aminte și de aceea nu mi le dădu. Ce era de făcut? a trebuit să născocesc un mijloc ca varza să rămînă întreagă și cu toate acestea capra să se sature. Mijlocul acesta, despre care m'am rostit cu alt prilej, l-am și născocit și iată ce am aflat acum cîteva zile. Fiul meu, Hertvik, care mă însoțește în călătoria de acum, se folosește de prilejul binevenit copiind cîteva texte în vechea limbă romînă din cele aflătoare la Academie. Venind într'o zi acasă, îmi dă de veste cum că toate scrisorile pe care le trimisesem D-lui Georgian, începînd cu 16 august 1875, se găsesc împreună cu celelalte pe care d-sa le a lăsat cu limbă de moarte pe sama Academiei, în secțiunea manuscriselor. Lucru firesc că numai de cît m'am și dus să văd ce și cum scrisesem acum 45 ani dascălului meu și d-stră puteți lesne să vă închipuiți cîte greșeli din cele mai boacâne se găsesc acolo, minune mare! Și am făcut mare haz cetînd aceste începuturi într'o limbă pe care dela cel dintii moment am îndrăgit-o și o pot stăpîni într'o măsură oarecare, ceea ce îmi dete destul de lucru și multă bătaie de cap.

Cînd zece ani mai tîrziu, în primăvara anului 1884, am petrecut din nou vre-o trei luni la Paris împreună cu soția mea, am găsit acolo pe filo-romînul Emile Picot, despre care tocmai în aceste zile a scris D. prof. Iorga cu mare și meritată simpatie.

Vine popasul al doilea, *Viena*. Era cît p'aci să mă pomenesc într'un loc cu totul deosebit, anume la Cernăuți, unde în toamna anului 1875 s'a deschis o Universitate și la care,

de nu se punea la mijloc o întâmplare care făcu ca lucrul să rămână baltă, deveniam docent de limbele romanice. Nu pot să mă întind mai mult asupra celor întâmplăte atunci, voi aminti numai că de nimicirea planului s'a făcut vinovată soția profesorului meu Mussafia. S'ar putea deci zice... „cherchez la femme“, dacă într'adevăr dînsa ar fi avut gîndul s'o facă dintr'adins.

A trebuit să trec înainte de toate doctoratul; se și hotărîse ziua și ceasul, dar examinatorul de căpetenie, Mussafia, n'a venit. Pasă-mi-te, soția lui era să vie la biblioteca Curței unde bărbatul ei ocupa funcțiunea de „scriptor“, să-l ducă în birje la prînz și de acolo la universitate; n'a sosit însă la vreme și astfel planul meu măreț a rămas baltă. A fost, vă asigur, una dintre desamăgirile cele mai mari din viața mea, căci astfel ași fi sosit într'un mediu romînesc și cine știe ce ispravă mare ași fi făcut.

Rămase deci Viena ca popasul al doilea, care ținu dela 1875 pînă la 1882. Acolo m'am oploșit la o școală reală atunci înființată, apoi în 1878 am căpătat voie să fac cursuri de limbile romanice la universitate. La Viena avui destul prilej să înaintez în învățarea limbei romîne: doară atunci nu de mult se înființase acolo o societate academică romînă sub numele de „Romînia jună“, din care la început făcuse parte și Eminescu; cerui deci să mi se dea voie de a lua parte ca oaspe la ședințele literare și sociale ale ei, ceea ce bucuros mi s'a îngăduit. Dar și afară de aceasta mi se puneau la dispoziție unii dintre membri, cercetîndu mă acasă sau întîlnindu-mă cu ei în altă parte. Venia Onciul din Bucovina, Iacob Mureșianu, Lazăr, Cloaje din Ardeal, venia mai cu samă Andrei Birseanu, venia de obicei seara, cînd isprăvia de urmaț prelegerile.

Dați mi voie să povestesc aici un lucru destul de hazliu. Fiul meu cel mai mare, Hertvik, acum coșcogeamite flăcău, care parcă se molipsise dela tatăl-său cu privire la dragostea pentru graiul romînesc, avea în 1879 doi ani și ceya. Birseanu

venind seara ne saluta cu cuvintele „bună seara“ și atunci băiețelul, căruia se vede că oaspele român îi era foarte simpatice, îl și porecli „bună seara“, punând astfel în vîrstă lui fragedă temeii studiilor sale romîne de mai tîrziu. Acolo, la Viena, făcui între altele cunoștință personală cu Tocilescu, Teclu și Cihac, dintre care cel din urmă veni anume să-mi ceară ajutor la alcătuirea indicelor pentru dicționarul etimologic al lui.

Încă una din Viena. După ce ajunsesem acolo, în 1878, docent pentru limbile romanice, îmi veni gîndul să cetesc și deslușesc unele texte din „Analectele“ lui Cipariu. Ascultătorii fiind cu toții numai Romîni, printre ei și profesorii de acum Onciul și Birseanu, ce-mi veni în gînd? Le cerui voia de a mă putea folosi de limba romînă drept limbă de propunere. Dîndu-mi-se învoirea, mă pusei pe lucru fără să mă fi sînchisit dacă fac bine ori ba. Și se vede că nu, căci pe la sfîrșitul semestrului iată că mă chiamă profesorul Mussafia și mă ia la refec, muștrîndu-mă strașnic cum de am putut să mă încumet de a face una ca aceasta. Va să zică eu, acum 40 ani, am introdus la Universitatea din Viena, afară de limba germană, și pe cea romînă ca limbă de propunere.

De altmîntrelea și Mussafia, de cite ori ținea curs de limba și literatura italiană, vorbea în această limbă, și lucrul era bine făcut. La dreptul vorbind, deosebirea între noi, firește, era destul de mare: dînsul profesor ordinar și bărbat de specialitate vestit, eu însă numai „docent privat“ din cei noi și, cu privire la vrednicie, abia la început.

Popasul al treilea a fost *Blajul*, cel dintîi oraș românesc cercetat de mine. Acolo, primind un mic ajutor dela ministerul din Viena, m'am dus în vara anului 1876, fiind atras de renumele Nestorului filologiei romîne, Timotei Cipariu. Avui parte să-l apuc încă în viață, dar ce folos că în vremea aceea S. Sa era surd aproape cu desăvîrșire. Neputînd deci sta de vorbă cu el, am aflat în schimb un sprijinitor puternic

în directorul de atunci al gimnasiului din Blaj, Ioan M. Moldovan. Nu numai că-mi dete un sprijin material, înlesnindu-mi în clasa a VIII-a un „cortel“ din cele mai frumoase și punându mi la dispoziție biblioteca sa bogată, ci îmi făcu plăcerea ca în fiecare seară să stea de vorbă cu mine, tănuind și povestind. Și ca nu cumva să răgușim vorbind, aveam totdeauna la îndemână pită cu săcară din belșug, mămăliguță cu ceapă și cu unt și fel de fel de brânzeturi; apoi toate aceste bunătăți le stropiam cu un vin din viia lui, vin cam acrișor, însă adevărat, vin de viță, nu dres, cum se vinde adeseori pe la noi, în Boemia, scump ca ochii din cap, dar bun ca să ne strice stomacul.

Avui prilejul astfel să fac cunoștință deplină cu acest bărbat extraordinar, caracter deosebit, care în aceste tafasuri de toate zilele mi se da nefățărit, glumeț și serios, după cum cereau împrejurările, totdeauna cum îi era firea. Nu mi ajunge nici vremea nici știința de limbă să pot zugrăvi cum ași dori pe acest bărbat legendar, „evangelic în adevăratul înțeles al cuvîntului. Mi am spus acum doi ani dorința ca, pînă mai e vreme, pînă mai trăesc cei care l-au cunoscut, să se adune materialul din cale afară de bogat despre viața, însușirile și spusele lui, din care s'ar putea înjgheba o drăguță de carte care ar păstra aducerea aminte de bărbatul acesta vrednic și pentru aceia care vor veni în urma noastră.

Fie-mi iertat să amintesc aici numai două întimplări, și încă pe scurt

Intr'o zi mitropolitul Vancea (bărbat vrednic și el, al cărui oaspe eram destul de dese ori), neputînd să-l convingă despre ceva, ci-că i-ar fi zis „cap de bostan!“ La care Moldovanuț (căci așa îl poreclia lumea, de drag ce-i era) răspunse: „da, cap de bostan, Excelență, dar cu miez!“

Și în 1911 alta la răboj. Clădindu-se atunci, mare parte cu cheltuiala sa, la Blaj, pe locul unde se găsea locuința lui, odinioară a lui Cipariu, o casă măreață pe care mă

bucur să o văd acuma, folosită drept bibliotecă și casă de cetire, Moldovan s'a văzut silit să locuească în casa unui canonic care ca director al unui institut avea locuință într'altă parte. În anul acela, sărbătorindu-se aniversarea de 50 ani a „Astrei“, am venit să iau parte și eu ca membru onorar al ei și atunci ce făcu Măria sa prepositul consistorial? Din cele trei odăi ocupate de el pe cea mai mare și mai frumoasă, din care se vedea palatul Mitropolitului, mi o dete mie; alta, tot atit de mare, dar puțin întunecoasă o lăsă pe sama D lor Petrescū, tatăl Nicolae din Fofeldea și fiul lui Horia, acum la Paris pe lângă D. Vaida Voievod, pe cînd pentru sine a oprit odaia cea mai mică unde de altmintrelea locuise și înaintea serbărei, căci acolo se simția mai la largul lui. Dară niçi aceasta din urmă n'a rămas pe sama lui, căci iată ce s'a întîmplat; în ajunul serbărei cătră seară sosește un fost medic militar, împreună cu băiețelul său, pe care Măria sa l-a sprijinit la studii ca pe atîția alții. La Blaj împrejurările cu privire la locuințe se asămuiau atunci în citva cu acelea din Ierusalim, cînd, grămădindu-se acolo norodul, spuză, tocmai atunci cînd se apropia ziua ca Mintuitorul să se nască, fecioara Maria s'a văzut silită să-și caute adăpost în staulul din Betlehem — de unde să se fi găsit la Blaj locuință, „cortel“ după zisa lui Moldovan? deci și medicul cu băiețelul lui n'aveau unde să pună capul. Era, la dreptul vorbind, cu puțință, să-i fi pus în ietăcelul din curte împreună cu sluga, ceea ce medicul de bună samă ar fi primit cu bucurie și orișicine așa ar fi pus lucrul la cale; se putea însă ca Moldovănuț, omul evăngelic ce era, să se fi gîndit la așa ceva? De aceea pe cei din urmă veniți îi pofti să se culce în odăița lui, iar el, din cel dintii cîn după mitropolit, își căută adăpost în ietăcelul slugei și încă pe un pat cam șubred. Musafirul neobicinuit făcînd o mișcare cam zdravănă, patul făcu „crac“ și se desfăcu în bucăți, silind pe înaltul prelat să petreacă o parte a nopței pe aceste dărîmături. Se poate ceva mai drastic pentru caracterizarea

acestui bărbat care rămîne pentru totdeauna fala Blajului și a tot neamului românesc ?

Acolo, la Blaj, făcui în 1876 cunoștința binevenită a unei învățătoare pe care o chema Ana Suciuc. Cunoștința aceasta de aceea îmi fu atît de binevenită pentru că este știut că dela femei poate avea cineva folos cînd dorește să învețe o limbă streină, mai cu samă cu privire la pronunțare.

Dacă vă spun că tocmai atunci eram logodit, în țara mea, cu nevasta mea de acum, cineva ar putea să-și facă nu știu ce gînduri urite. Aceluia însă îi răspund cu cunoscutele cuvinte: „honnei soit qui mal y pense!“ D-ra Suciuc s'a măritat cu un preot și trei ani mai tîrziu avui bucuria să o văd trăind fericită în casa sărăcăcioasă în care a duș-o bărbatul ei paroh într'un sat aproape de Blaj. O văzui încunjurată de familie și în 1911, tot la Blaj, scurtă vreme însă după aceea cu durere am aflat despre moartea ei, prea timpurie.

Dintre canonicii de atunci din Blaj cel mai simpatic mi-a fost Fekete-Negruc, care văzîndu-mă totdeauna cu cartea în mîna și știind cu cită rivnă lucrez zi de zi în biblioteca lui Moldovan, într'o zi, șezînd împreună cu el și cu ceilalți canonici la masa mitropolitului, își dete cu părerea cum că în loc de „Iarnic“ mi s'ar potrivi mai bine numele „Harnic“.

Popasul al patrilea a fost locul meu de naștere, *Potšty'n*, un orașel din nord-estul Boemiei, cale de vre-o 8 ceasuri departe de orașul de jalnică pomenire Králové Hradec (pron. Hradeč, nemț Königrätz; în cîntecele romine cătănești din 1866 se tilcuia ca și cum ar fi fost „cine creț“).

S'ar părea lucru ciudat și cu neputința ca în chiar fundul Boemiei, într'un orașel curat ceh, să fi putut eu găsi pe vre-un Român cu care să stau de vorbă. Se vede că nu cunoașteți viclenia de care m'am folosit să atrag pe cîțiva Romînași acolo cu scopul de a-i exploata.

Vorbînd despre mine, de mai multe ori mi-am arătat mul-

țumirea cea din cale afară de mare că am avut parte de părinți de soiul celor ai mei, care văzînd că nu mă fac preot după cum se așteptaseră, n'au cîrțit de loc, ci m'au lăsat să mi aleg viitorul de dragă voie și, apoi, că m'am născut într'un loc înzestrat de natură cu unele din cele mai frumoase daruri.

Și viclesugul meu iată-l în toată a lui goliciune: pretextînd frumusețile locului meu de naștere, ademeniam pe Romîni să vie să petreacă vreme oarecare la noi. Și într'adevăr am și izbutit de am atras vre-o cîțiva dintre cei vi-nați de mine.

Cel dintii fu Ioan Socaciu din Transilvania, care în 1878 a vrut să petreacă vacanțele de vară la Viena. „Ah, ca mai ba!” zisei în mine: atîta îi vorbisem, îi făgăduisem cîte în lună și în soare, încît se dete pe brazdă. Odată ce dînsul era acolo, mă pricepeam eu cum să-i storc miezul. Dela Socaciu căpătai chiar un basm, care, botezîndu-l „Poveste țărănească”, a trecut în cele tipărite de Ispirescu și încă sub numele meu, ceea ce nu corespundea întru toate adevărului: de cules l-am cules eu, povestitorul însă a fost Socaciu, care îl va fi auzit acasă la el.

Gîndindu-mă acum la fărădelegile săvîrșite, mi se pare potrivită asămuirea cu păianjenul cel viclean care atrage pe biata muscă în mreșile sale. Tot așa am atras acolo mai tîrziu pe Ilie Bărbulescu, pe baritonul teatrului german din Praga, Dumitru Popovici cu doamna și cu... cățelul lui, veni și o domnișoară din Sibiu, Lucreția Iosif, acum nevasta parohului George Maior din Vingard, veni acum 14 ani de-a-dreptul, din chiar fundul Balcanului, tînărul Macedoromîn George Staca, pe care, după ce și-a făcut studiile univesitare la Praga, l-am văzut acolo profesor de limba francesă și, acum cîteva săptămîni, la propunerea mea, a fost numit lector de limba romînă la Universitatea cehă din Praga. Intr'o bună zi, innapoiindu-se dela băi, dete pela noi și iubitul meu Birseanu cu doamna, din păcate numai vreme de vre-o două,

trei zile. În timpul războiului mondial avui plăcerea să văd la noi și pe tînărul literat dr. Horia Petrescu, cu care mai tîrziu de atîtea ori m'am întîlnit la Praga, sau în lazaretul dela Strahov, sau la mine acasă. După răzvrătire mai veniră pentru două, trei zile D-nii Petre Bancea și d-rul Mototulescu din Iași.

Iată-mă ajuns la popasul al cincilea, *Bucureștii*. Popasul acesta îl făcui tocmai acum 40 ani, sosind acolo pe la sfîrșitul lunei april. Țin minte că, ducîndu-mi în Boemia, la soacră, pe nevasta și pe cei doi copii nevrîstnici, am petrecut ziua de întii mai cu ai mei acolo și tot întiul mai mi l-am serbat la București, mergînd cu D. Bianu în birje la Șosea, a cărui cunoștință o făcusem cu trei ani mai înainte la Blaj.

La dreptul vorbind era cît p'aci să ajung la București chiar în 1876, atunci însă se pregătia războiul Serbiei cu Turcia și cine știe poate ar fi trecut, odată izbucnit, și granițele țării romînești, de aceea ascultînd de sfatul dat și luînd drept lozincă vorbele latinești „inter arma silent Musae” mi-am aminat călătoria la București pe mai tîrziu.

Și bine mi-a prins, căci tocmai acum 40 ani s'a întîmplat că fosta Societate academică s'a schimbat în Academia romînă de acuma, va să zică am venit tocmai la vreme ca să pot să fiu martor la cele ce s'au petrecuț atunci.

S'a întîmplat chiar un lucru destul de ciudat: pasă-mi-te, mie, Ceh d.n țara Cehului, mi s'a prilejit să fiu de față la elaborarea statutelor instituțiunei celei nouă. Membrii viitoareii Academii văzîndu-mi rivna cea mare cu care zi de zi veniam în încăperile Societăței ca să studiez, îmi deteră voie să stau acolo și în vremea cînd se sfătuiau cu privire la buna orînduire a institutului. Țin minte, ca și cînd ar fi fost ieri, cu cită bucurie și cu cîte ropote de aplause cei de față au salutat momentul cînd s'au cetit statutele a treia oară, căci numai atunci Academia romînă putea să fie socotită ca înființată.

Ori deunăzi, luînd parte, ca membru corespondent, la o şedinţă intimă, cu mare duioşie mă uitam la portretele acelor membri ai Academiei, pe care îi cunoscusem atunci, în 1879 şi care, afară numai de D-nii Caragiani şi Negruzzi, nu se mai găsesc printre cei vii: un Alecsandri, Maiorescu, Odobescu, Bariţ, Hîjdău, episcopul Melhisedec, Sion, Urechia, Aurelian, Ghica şi atîţia alţii!

Şi cum să nu-mi aduc aminte cu duioşie de casa ospitalieră a lui Titu Maiorescu din str. Mercur, acum Dimitrie Sturdza, unde vreme de două luni, zi de zi, îmi luam prînzul şi cina şi unde asistam la cîteva serate literare, bună oară la aceea în care Alecsandri îşi ceti pe al său „Despot-Vodă“ şi Caragiale „Noaptea furtunoasă“. Acolo în casa lui Maiorescu am făcut cunoştinţă şi cu alţi oameni mari de atunci, dintre care cea mai preţioasă fu aceea cu Mihail Eminescu. Tot aşa preţuiam şi pe aceea cu Teodorescu, culegătorul sîrguincios de poezii populare; cea mai intimă cunoştinţă a mea deveni însă aceea cu Petre Ispirescu.

li cunoşteam lucrările, basmele şi snoavele cele minunate, date la iveală nu numai în „Columna lui Traian“ şi în „Convorbirile Literare“, ci şi în cărţile tipărite de el, „culegătorul tipograf“, în însăşi tipografia sa. M'am şi folosit de ele, înjghebînd în 1877 o broşurică în nemţeşte despre limba basmelor poporane romine, pe care acum şase ani am tradus-o pentru biblioteca revistei „Ion Creangă“ din Birlad.

Lucru firesc că, petrecînd la Bucureşti, simţii dorinţa să-l cunosc şi pe Ispirescu şi pot zice fără pic de laudă mărită că rar în viaţă mi s'a întîmplat să cunosc un bărbat atît de simpatic şi vrednic de laudă cum a fost dînsul. Zile întregi le petrecea cu lucrul în tipografia lui unde sta alături cu ceilalţi lucrători, hrănind printr'o muncă încordată o familie numeroasă.

Seara, venînd acasă ostenit ca vai de el, îşi căuta odihnă şi puteri nouă pentru lucrul de toate zilele scriînd la poveşti şi basme. Tot seara veniam şi eu şi n'am să uit niciodată

mulțumirea sufletească pe care o simțiam lângă dînsul, căci vorba lui romîneasă get-beget curgea de pe buzele lui ca și mierea. De ce nu ne-a fost dat să ne folosim de prilejul acesta ca să ne înnoim legăturile care ne uniau nu numai pe noi doi, ci și pe familiile noastre ale amîndurora? — căci iată ce s'a întîmplat:

Arătîndu-mi dînsul într'o zi dorința să poată trimite pe băiatul său, Costache, pentru cîtva timp, la Viena să se deprindă nițel cu limba germană, bucuros m'am îmbiat ca, plătind el cîtiva lei pe lună (de vreme ce o duceam și eu destul de greu atunci), să-l țin la mine, și într'adevăr vreme de doi ani tînărul Ispirescu a trăit la noi. Cu prilejul acesta a putut învăța ceva romînește și nevasta mea, căci vrînd nevrînd a trebuit să-i dea lecțiuni de limba germană și cum ar fi putut vorbi atunci, ca să fie înțeleasă, decît în limba pe care singură o cunoștea atunci Costache Ispirescu? — cea romîneasă.

Lucru de sine înțeles că venind acum, după 40 de ani, iarăși la București, doriam să mă văd în mijlocul membrilor familiei răposatului Ispirescu, întru cît se găsesc aici. Văduvei, D-nei Sevasta Ispirescu, îi trimisei acum cîteva zile o scrisoare la Dorohoi unde trăește la unul din fiii săi, adăugînd și o hîrtie iscălită de toate cele trei fete cu bărbații și copiii lor. În hîrtie printre altele am pus și cuvintele următoare: „noi doi care ne-am înfrățit acum 40 ani, eram ca niște premergători ai înfrățirii amînduror neamurilor, celui ceh cu cel romîn“.

Ași putea să mai povestesc despre audiența la principele de atunci al Romîniei, Carol, căruia i am putut preda articolul amintit mai sus despre limba basmelor romîne, despre interesantul Tîrgul Moșilor, despre visita la Alecsandri. Poetul locuia atunci în strada Verde, n-rul 6. Neștiind unde se găsește strada cu acest nume, am făcut ceva cu ce m'am fost deprins în vremea șederei mele la Paris și la Viena; m'am suit într'o birje, după ce întrebasesm pe vizitiu dacă

știe unde este strada Verde. Primind un răspuns afirmativ, mă urcai și birja se puse în mișcare. M'am mirat văzînd pe birjar că din vreme în vreme se scoboară de pe capră ca să intre în vre o prăvălie și, ieșind, iară se suia pe capră și mîna mai încolo. La început crezui că scopul scoborîrei ar fi să tragă cite o dușcă, în sfîrșit însă îmi veni gîndul că nu cunoaște strada Verde și, vremea fiind cam înaintată, îi zisei să mîne în strada Mercur, pe care o știa. Trecînd pe lingă o uliță, îmi veni să mă uit la tăbliță și spre marea mea mirare văzui că sta scris acolo negru pe alb: strada Verde. Spunîndu i aceasta birjarului, îmi zise: „zău, domnule, d-ta n'o să mă crezi, eu stau în această uliță și n'am știut cum o chiamă!“ Și ca lucrul să fie și mai poznaș, iată că aflasem că depărtarea străzii Verzi de calea Griviței, unde mă suisem, nu era decît de vre-o 5-10 minute.

Despre acestea și multe altele am scris în revista „Osten“ din Viena o serie de scrisori sub titlul „Reisebriefe eines Philologen“ care, traduse în limba romînă, s'au tipărit în revista „Transilvania“, schimbînd titlul lor în „Intre Romîni“.

Astfel am ajuns la popasul al șaselea pe care pot să-l botez *Praga*. Trebuie însă să adaug că atunci, în 1879, aproape o lună de zile am colindat mai multe orașe din Transilvania ca: Sibiu, Blaj, Făgăraș, Brașov.

Înainte de a mă duce în Transilvania, am luat parte la excursiunea pe care au făcut-o membrii Academiei la Curtea-de-Argeș.

Pe drumul la Sibiu, făcut parte pe jos, parte cu poșta, mi s'au întîmplat unele destul de hazlii: odată m'am văzut rugat, pe un loc pustiu, de un om care vedea în mine un doctor care vaccinează copii, să-i dau ajutor nevastei sale greu bolnave. Apoi una mai vajnică: scoborînd cu căruța poștei șerpuirile Turnului-roșu, nu bănuiam de loc că vieța mi fusese primejduită: ajungînd jos, iată că vizitiul observă că am mers o bucată de drum, și încă coborișul cel primejdios, cu cuiul delă roată pierdut. În sfîrșit, într'un

sat aproape de Sibiu unde aveam de gînd să mii peste noapte, am fost luat drept un hoț care cu două zile mai înainte prădase o prăvălie. La Sibiu am stat o săptămînă ca oaspele protosinghelului de atunci, Dr. Ilarion Pușcariu, de acolo am cercetat satele Săliștea și Rășinariii cu mormîntul marelui mitropolit Andrei Șaguna. De aici, după ce luasem parte la adunarea generală a „Astrei“ care a avut loc la Sighișoara, mă dusei la Blaj, unde, firește, m'a găzduit din nou părintescul meu ocrotitor Moldovan; de aici la Făgăraș, unde m'a primit prietenește tatăl unui tinăr medicinist din Viena, Codru-Drăgușanu, autorul unei scrieri interesante „Peregrinul transilvan“.

Din petrecerea mea acolo țin minte excursiunea pe care, cu vre-o patru prieteni, am făcut-o în valea romantică a Sîmbetei, prinzînd în rîu păstrăvi din care făcurăm, frigîndu-i în spuză, o gustare cit se poate de aleasă.

Intorcîndu-ne la Sibiu, mi s'a prilejit să aud cîntîndu-se de cei de față cunoscuta doină din colecțiunea lui Alecsandri:

Vrăbiuță de pe deal,
Sboară de grabă 'n Ardeal,
Și te'ntoarce de ne spune
Ori vești rele, ori vești bune:
Și ne spune de mai sînt
Frați de-ai noștri p'acest pămînt;
De-or fi vii, să mă repez
Ca 'ntr'o clipă să mi-i văz;
De-or fi morți să mi-i răzbun
C'o măciucă de alun
Ce-i bună de răzbunat,
Pe cei morți de înviat.

Ce deosebire între vremea de acum și de atunci cînd stăpînii vedeau în fiecare strein venit în țară pe cîte un trădător, o iscoadă! Doară și mie cînd petreceam în 1876 la Blaj era cit p'aci să mi se dea drumul peste graniță, pe cînd astăzi Rominii de pretutîndeni fără frică își pot glăsui numele, dorind să se alipească unii la alții ca frați de un singe.

Din Făgăraș mersei la Brașov unde m'a primit din cale afară de prietenește Aurel Mureșianu cu cei cîțiva profesori care și in vreme de vacanță nu-și părăs'au orașul. Cele din urmă zile le petrecui cît se poate de plăcut în casa părinților prietenului meu Andrei Birseanu, la Dîrste. Cea din urmă oprire în Ardeal de atunci a mea a fost Branul, o localitate unde avocatul Iosif Pușcariu, tatăl profesorului Sextil, își petrecea lunile de vară.

Dela Bran a trebuit să călătoresc la Cîmpulung și de acolo la București ca să-mi iau lucrurile lăsate acolo și totodată să duc cumine la Viena pe băiatul prietenului meu Ispirescu.

Despre călătoria aceasta dați-mi voie să vă povestesc una destul de hazlie. Pasă-mi-te, eu atunci pentru cea dintîi și cea din urmă oară în vicața mea am mers călare, căci, după cum mi se spunea, altfel nu se putea. La început mă codiam fiindu-mi teamă ca nu cumva să mi se întîmple vre-o nenorocire. Gazda mea însă mă liniștia cu cuvintele că mi se va da un cal din cei mai blînzi și că stăpînul are să mă însoțească pe jos; totodată mi se făgăduia că mi se va da o șea de piele în locul celei de lemn cu care era deprins stăpînul calului.

Văzînd că n'am încotro, mă dădui pe brazdă și a doua zi disdedimineață căluțul mă aștepta să mă sui pe el, să-mi poarte trupșorul cu păcatele. Mă măguliam cu nădejdea că cei ai casei la ora aceasta își vor mai coace somnul. Văzui însă că mă înșelasem: cu toții, chiar și micuțul Sextil, pe care mama îl ținea în brațe, steteau la ferești să vadă cum profesorul din Viena se va sui călare.

Să mă fac de rușine? oh, ca mai ba! Mă aruncau pe căluț, care din fericire era destul de scund, nu un armăsar din cei arabi, și... p'aici ți-e drumul! Mă bucuram că lucrul merge destul de bine, bucuria mea însă fu scurtă, căci, abia ieșit din sat, am dat de o pacoste. Aceia dintre d-stră care din întimplare cunosc locurile știu cum stau lucrurile pe acolo: la dreapta, o șosea largă și pe ea mergea stăpînul calului.

la stînga o potecuță pe marginea unei rîpe adînci și prăpăstioase. Și acum închipuiți-vă ce năpaste pe capul meu: căluțul, abia ieșit afară din sat, o luă îndată pe potecuță și cu groază mă vedeam jos cu mădulele sfărîmate. Văzînd cum căluțul meu nu vrea să asculte de îndrumările pe care săracan de mine, am știut să i le dau, îl strigai pe stăpîn cam așa; „mă, prietene, spune-i calului tău să pășească la șosea, unde e loc destul, căci mi e teamă că o să ne prăvălim jos, sfărîmîndu-ne ciolanele!“ La aceasta el îmi răs-punse: „nu-ți fie frică, domnule, nu ți se va întîmpla nimic și chiar de i ași spune ce zici d ta, nu s'ar da, că așa este deprîns.“

Venîndu-mi atunci nițel în fire, iată, mă pomenesc cu altă belea: mă ajunge un călăreț care din nefericire mergea tot acolo ca și mine: era directorul vămei pe unde trebuia să dau și eu; pe mine mă știa cine sînt, căci tocmai dela el împrumutase pe sama mea D. Pușcariu șeaua aceea de piele.

Ș'apoi trebuie știut că domnul acesta ca fost căpitan de husari era deprîns cu călăritul, și atunci o s'eclicii fiindu mi teamă ca nu cumva sr mă fac de rușine, ceea ce mi-ar fi fost cu atît mai neplăcut cu cît călărețul era un Maghiar neaoș. Ar fi o minciună gogonată dacă ași zice c'am știut să țin pasul cu el, adevărul este că dînsul se lua după mine.

Trecînd pe la Rucăr, cel dintîi sat din România, s'a rugat de mine un biet funcționar de vamă, bolnav de ochi, să i dau vre-o povață cum s'ar putea lecu: văzînd numele meu din pasport însoțit de „dr.“ își închipuia că mă pricep la medicină și-i părea tare rău aflînd că specialitatea mea este cu totul alta.

Cu privire la Rucăr am să mai adaug ceva. Știricînd mai tirziu, dacă se găsesc și în România așa numitele societăți de infrumusețare și aflînd că este una la Rucăr, intrai în co-respundență cu colonelul Arghirescu căruia i se datorăște înființarea ei și vreme de 2-3 ani am fost chiar membrul acestei societăți. Petrecînd în 1919 la București, nădăjduiam

că mă voi întâlni cu dînsul, pe care personal nu-l cunoşteam, din nefericire cînd să plec am aflat că bietul general Arghirescu s'a stîns într'un spital. Atunci într'un articol „Rămas bun!” am scris despre dînsul în foaia „Neamul romînesc”.

În toamna anului 1882 fiind chemat ca profesor extraordinar la Universitatea cehă din Praga, m'am mutat acolo. Praga deveni deci popasul al şaselea. Şi să nu gîndiţi cum că trăind în Praga, n'aşi fi avut nici un prilej să vorbesc romîneşte. Nu numai în aceşti cinci ani din urmă, cînd oştanii romîni din Bucovina, Transilvania şi Bănat impestriţau străzile capitalei, dar şi mai înainte se găseau aproape totdeauna persoane din România care nu pregetau să mă cerceteze ca pe unul care puteam oarecum trece drept un consul romîn fără decret şi fără plată. Aşa, bunăoară, d-rul Valer Şesan din Cernăuţi care s'a şi însurat cu fata preşidentului Camerei de comerţ din Praga, alcătuiind astfel o drăguţă de alianţă ceho-romînă. Pe vre-o cîteva din aceste persoane le-am şi amintit, de vreme ce au petrecut şi la Potştyn, aşa Ilie Bărbulescu, G. Staca, Lucreţia Iosif, baritonul D. Popovici, Petre Bancea şi dr. Mototolescu. Afară de dînşii pot să numesc pe Sever Mureşianu, elevul Academiei de bele-arte, pe un dr. Coman, Protopopescu şi poate şi vre-o cîteva alţii pe care nu-i ţin minte.

Contingentul cel mai mare însă îl alcătuiam nişte ofiţeri romîni pe care guvernul din Bucureşti, dela o vreme îi trimitea şi la Praga să înveţe cum se face meseria militară la noi. Cel mai simpatic mie şi întregii familii a fost locotenent-colonul de acum Mihail Nicolescu care se pricepea cit se poate de bine în limba poporană romînă, ceea ce tare mă interesa. De ofiţerul acesta am amintit şi în 1911, luînd parte la serbarea aniversărei de 50 ani dela înfiinţarea Universităţii din Iaşi.

Într'o zi Regele Carol m'a întrebat cum de vorbesc aşa de bine romîneşte neavînd la Praga prilej de vorbit. Răs-

punsul meu a fost: „Să mă ierte M. V., prilejul acesta îl am: la Praga, dela o vreme oarecare vin ofițeri romini și între ei a fost unul pe care îl chiamă Mihail Nicolescu dela care am avut mare folos“. Atunci Regele m'a întrebat din care regiment făcea parte, eu însă a trebuit să răspund că nu știu, de vreme ce cu privire la cele militare sînt cu totul ignorant, fiind că niciodată n'am slujit ca ostaș fiind scutit de serviciul militar pe temeiul unei reclamații (sau după cum se zice în popor „lăcrămație“.)

În Praga făcui cunoștință cu o persoană despre care mi se spunea că știe cît se poate de bine romînește, pe cînd lucrul era dimpotrivă. Era nevasta unui profesor pe care-l chema Miltner; dînsa a petrecut o parte din copilărie la Craiova, a ținut minte cîteva fărimituri romînești, așa încît de profitat n'am putut să profit nimic. Cu toate acestea îi păstrez o bună aducere aminte, fiind că astfel îmi veni gîndul să traduc una din povestirile cele mai scumpe nouă Cehilor, „Bunica“ a Bojenei Nēmcová (pron. Niemțova), după cum cu cîțiva ani mai înainte tradusesem o povestire mai scurtă a lui Francisc Pravda, „Pavel Cătană“. „Bunica“ s'a tipărit în 1885 în foiletonul „Tribunei“ lui Slavici din Sibiu pe cînd „Pavel Cătană“, revăzut de Andrei Birseanu, fu învrednicit să apară chiar în „Convorbirile literare“ și mai lîrziu încă de două ori. Din „Bunica“ va apărea acum a doua ediție revăzută de d-rul Horia Petrescu care a petrecut și el cîțiva ani la Praga în vremea înfricoșatului război mondial.

Venim acum la popasul al șaptelea, care din întîmplare avu loc din nou la *Blaj*. Acolo în 1911 „Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român“ sau după cum îi este numele prescurtat „Astra“ își serba în orașul acesta aniversarea de 50 de ani dela înființarea sa și de vreme ce cea dintîi adunare se ținuse la Blaj, se înțelege bine că aniversarea s'a serbat tot acolo. Ca membru onorar ce am fost, din anul 1879, al „Astrei“ m'au poștit să iau parte și

eu și după ce canonicul Moldovan mi se îmbiase cu un „cortel“ primii. La dreptul vorbind am stat acolo numai vre-o cinci zile, văzui însă atîți bărbați vrednici, încît puteam să fiu pe deplin mulțumit.

Atunci făcui cunoștință cu poezii Coșbuc și Goga, prof. N. Iorga, mitropolitul din Sibiu Mețianu și cel din Blaj Mihaly, episcopii Cristea, Hoszu și Popp. Apucaii încă în viață pe părintele meu ocrotitor Ioan M. Moldovan și văzui, pe „Cimpul Libertății“, sburînd în slavă pe îndrăznețul Vlaicu.

Fie-mi îngăduit să spun ceva mai mult despre șederea mea de atunci la Blaj. Încep cu două povestiri care privesc pe iubitul meu Moldovan.

Cei care l-au cunoscut știu bine cît îi plăceau glumele, era mucalit minune mare. În vremea cînd eram acolo, cu toate că nopțile le petreceam la „cortelul“ lui provisor, mîncările ni se pregăteau în fosta bucătărie din curte a lui Cipariu, sala de mîncare (vorbă să fie!) se găsea alătura. Era în toamnă, începeau deci a se coace strugurii și perele din grădină și îi plăcea să mă sgîndărească spunîndu-mi: „Mă, Ceule, nu mîncă d'al de astea, că e primejdie de holeră“. Mie nu-mi păsa, căci știam că numai glumește, îmbucînd el însuși cu toată pofta.

Cînd era să plec, aduse o colecție frumoasă de struguri și de pepeni, nu doară să am ce să gust pe drum, nu, ci îmi dote strașnică poruncă să le duc toate nevastei. Făgăduii și mă ținui de cuvînt; sosind acasă, am pus penevastă să-i scrie ea însăși, și în romînește, că-i mulțumește pentru ploconul trimis pe care eu l-am predat fără să mă fi atins de el.

Alta la răboj. Una din însușirile caracteristice ale lui era puțina grije ce purta de exteriorul său. Avea barba lungă și înțesată și de vreme ce avea obiceiul să vorbească mîncînd, ce mirare că uneori cite o bucatică, alte ori cite o țiră de supă îi alunecau pe barbă. Gîndiți că-și lăsa barba așa? La ce îi serviau doară minile dacă nu să dea la o parte toate

cite se rătăceau prin ea. Dar ce folos, că de pe barbă picăturile alunecau pe anterior și dacă Măria sa vrînd să le șteargă, le lătea de obicei, anteriorul lui mărturisind felul de mîncări consumate.

Mi se spunea că în toți anii odată totuși Măria sa se arăta dichisit și îmbrăcat cum se cade; era atunci cînd se pregătea să călătorească la București, pentru ca să ia parte la ședințele Academiei al cărei membru era, și nu din cei din urmă. Atunci ci-că tot Blajul alerga să vadă pe Moldovanuț al lui cît este de frumos.

În privința aceasta trebuie însă să-i iau apărarea: am fost martor că punea grije și în alte prilejuri. În timpul serbărilor dela Blaj s'a făcut o expoziție de lucruri de mină. Se înțelege că m'am dus și eu, și încă în societatea sa. După ce înaintaserăm o bucată de drum, din întîmplare Măriei sale îi vine să se uite la anteriorul său și văzîndu-l nu tocmai curat spuse:

— Nu se poate să mă duc acolo în așa hal, trebuie să iau o haină curată — și hai acasă de se premeni în haine de sărbătoare.

Alt moment care mi s'a întipărit în minte. Din serbări o parte însemnată era să fie reprezentarea operei „Manole”, compusă de profesorul Iacob Mureșianu, prelucrarea musicală a cunoscutei legende despre ridicarea catedralei din Curtea-de-Argeș. Pentru acest scop, ca și pentru banchet, se ridicase un pavilion mare și luîndu-se în socoteală sumedenia poporului venit din toate părțile să ia parte, nu e de mirat dacă înghesuiala a fost atît de mare încît dacă aruncau nu un măr, după cum se zice la noi, ori chiar un ac cu gămălie, n'ar fi căzut la pămînt.

Cei care au venit mai tîrziu nu puteau înainta și se vedeau siliți să se mulțumească cu locul pînă unde putuseră să pătrundă.

Între cei sosiți în urmă am fost și eu, și cu mine toți demnitarii bisericești amintiți și alte persoane de vază. De

ce să se fi grăbit dacă pe sama lor se rezervase niște scaune în față? Așa am gândit noi, însă văzurăm că este cu neputință să pătrundem acolo. În sfârșit s'a găsit un mijloc de scăpare. Am luat-o pe din dos, trecînd prin scenă, de acolo ne-am scoborît în locul rezervat orchestrei, acolo am dat însă de o piedecă destul de mare: pasă-mi-te, locul acesta era despărțit de locul rezervat nouă printr'o barieră destul de înaltă.

Să sărîm pe deasupra nu se prea putea — mai cu samă cei doi mitropoliți cu episcopii erau stingheriți de odăjdiile lor sărbătorești. Dar s'a găsit și aici cineva care s'a priceput: în locul orchestrei s'a pus un scaun aproape de barieră, pe el se urca unul cite unul dintre cei cu pricina, de partea opusă tot un scaun, și astfel ne fu lesne să trecem bariera și să ne ocupăm locurile.

Altă parte a serbărilor era banchetul dela mitropolie, la care am fost poftit și eu. N'am putut să mă mulțumesc cu atîta, ci am cerut cuvîntul să rostesc un toast. Imi aduceam aminte de vremea cînd cu 35 de ani mai înainte petrecusem vre-o șase săptămîni în Blaj, bucurîndu-mă de ocrotirea părintească a lui Moldovan. În sfârșit, n'am putut să nu spun că întorcîndu-mă atunci în țara mea am pășit numai de cît înaintea altarului cu logodnica mea. Această amintire a dat prilej unei neînțelegeri hazlii, după cum se va vedea.

Despre serbările acestea prof. Macavei a scris o carte destul de voluminoasă care s'a isprăvit cu cîteva luni mai tîrziu, pe cînd mă și găsiam în locul meu de naștere să petrec acolo lunile de vară. Lucram în foișorul meu din grădină cînd poștarul mi-aduse cartea. Am pus-o la o parte cu gîndul să cetesc mai tîrziu, o deschise însă fiul meu cel mai mare, Hertvik, și-l văd intrînd la mine și întrebîndu-mă: „Tată, unde ai nevasta ta a doua?” Mă uit hăbăuc la el neștiind ce vrea să zică aceasta și, aruncînd o privire în carte, văd că într'adevăr sta acolo negru pe alb că m'ași fi căsătorit atunci la Blaj. Știricînd cum s'a putut întîmpla una

ca aceasta, aflai că autorul cărței s'a lăsat sedus de notița unei foi, al cărei reporter într'adevăr așa scrisese. Urmarea a fost că m'am folosit de acest prilej să scriu un articol hazliu sub titlul „Bigamie sau ce?“ într'o revistă literară din localitate.

Vine acum popasul al optulea, cel din Iași, numai la cîteva zile după cel din Blaj.

Era vorba să se serbeze cu mare pompă aniversarea de 50 de ani de cînd s'a înființat universitatea de acolo. Jubileul ar fi trebuit serbat cu un an mai înainte, de vreme ce însă în 1910 se arăta primejdia holeriei, s'a amînat cu un an. Aveam de gînd să merg acolo chiar în 1879 și-mi pare rău pînă azi că nu mi-am împlinit atunci gîndul, căci ași fi făcut cunoștința personală a meșterului neîntrecut al limbei poporane din Moldova, Ion Creangă, ale cărui lucrări au fost pentru mine un izvor nesleit de desfătare sufletească, într'aceeași vreme însă și de bătaie de cap. Doară este lucru de obște cunoscut că chiar scriitorii romîni de samă adeseori nu știu să lămurească unele din zicătorile și locuțiunile de care se folosește dinsul.

Fiind poftită și Universitatea cehă din Praga să ia parte, senatul academic m'a delegat pe mine și pot să spun că-mi aduc aminte cu multă plăcere de cele cinci zile petrecute acolo. Eram fericit avînd învoirea rectorului de atunci să rostesc salutul universității noastre în limba țării, cea romînească și cu o mindrie îndreptățită m'am prezentat ca delegatul celei mai vechi universități din centrul Europei, întemeiată de cătră împăratul Carol IV „pentru fiii patriei“, încă din anul 1348!

Atunci s'a desvălit înaintea palatului Universității statua marelui bărbat Mihai Kogălniceanu, pe care l-am cunoscut personal la București în 1879; discursul sollemn l-a ținut președintele consiliului de miniștri de acuma, D. Ionel Brătianu. Tot la Iași imi fu dat să vorbesc cu regina Carmen Sylva, care în 1879 n'a putut să mă primească, fiind atunci greu

bolnavă. Făcui atunci cunoștință și cu eminentul profesor de istorie Alexandru Xenopol și cu soția sa, poeta Riria, și cu sora sa Adelina, redactorea unei foi feministe.

La ospățul dat delegaților de cătră rectorul de atunci D. dr. G. Bogdan am rostit un toast (tipărit împreună cu felicitarea într'o broșură miniatură), și alt toast l-am ținut la un prînz interesant prin aceea că s'au servit numai mîncări naționale romînești.

Cel din urmă popas, va să zică al nouălea, este cel de acuma în capitala Romîniei mari, *Bucureștii*. De astă dată indemnul să fac călătoria aceasta mi-a venit nu dela mine, ci din partea mai marilor Republicei cehoslovace. Presidentul nostru Masaryk și guvernul Republicei își deteră cu socoteala că eu care sînt destul de cunoscut în părțile locuite de Romîni ași putea să fac oarecare servicii țarei, reîmpropătînd simpatiile din trecut și deșteptînd altele nouă.

Conferența aceasta a mea, cît și cea din 7 mai asupra „Relațiunilor ceho-romîne din trecut și din viitor“, ținîndu-se la începutul șederei noastre — a fiului meu și a mea — îmi iau voie ca după ce a trecut de atunci vreme atît de îndelungată să adaug aici pe scurt o descriere a celor întîmplate nouă în vremea aceasta.

Pot scurta povestirea mea, cu atît mai bine cu cît despre această călătorie a noastră am scris mai pe larg într'o serie de articole intitulate „Iar între Romîni“ și publicate în revista „Transilvania“.

Întîmplarea a vrut ca visita a doua la București s'o fac tocmai după ce trecuseră 40 ani dela cea dintii, în 1879. Astfel mi s'a prilejit să iau parte la serbarea aniversărei de 50 ani dela înființarea Academiei, căci la cei 40 ani s'au adăugat cei 10 ai Societăței academice din 1869. Știînd că se găsește în Capitală o societate albanesă, am petrecut o seară în mijlocul ei și tot așa alta în cea a Macedoromînilor. Într'o zi le-am vorbit și studenților dela Universitate despre ocrotirea socială a studenților săraci dela noi.

privia cunoscuta locuțiune „mai de doamne ajută“ unde parcă pusesem greșit cuvîntul „mai“. Fiindu-i teamă ca nu cumva să mă simt jignit, doamna în chestiune se ruga de mine s'o iert și să nu mă supăr.

Cum adică să mă supăr? Din contra, apucați, ținindu-mă de povața bătrînului Horațiu („carpe diem!“) și de prilejul ce mi se îmbiase și-i trimisei toate cite le tipărisem mai înainte, cu rugarea să binevoască de a le ceti și îndrepta. O și făcu, și doamna care mi-a făcut acest bine a fost Virginia Micle-Gruber.

A doua persoană care are oarecare merite cu privire la felul cum am ajuns să scriu romînește este băiatul meu amintit mai sus, tovarășul meu de călătorie. Cu el adică, vreme mai mult de 20 ani, schimbăm la scrisori numai și numai romînești și o parte a meritului i se cuvine și soției mele, deoarece dînsa, ca mamă, nu protestează. Nici n'are de ce s'o facă știind și dînsa romînește destul de bine. A și primit drept răsplată un drăguț covoraș din partea poetei Riria, soția profesorului Alexandru Xenopol.

În ce privește dragostea mea de vîers romînesc, să fie de ajuns amintirea că împreună cu prietenul meu Birseanu am dat la iveală un volum „Doine și strigături din Ardeal“, adunate din inițiativa lui Moldovan prin școlarii lui.

Acum cîțiva ani am cules cîteva poesii populare — singurele ce-mi fu dat să le strîng — și anume dintr'o comună vecină cu locul meu de naștere. A fost atunci pe la noi un mare belșug de prune, veni deci din chiar fundul Ardealului un fabricant dibaci de țuică. Aduse cu el cîțiva lucrători romîni și dela ei am auzit și însemnat cîteva poesii pe care le-am tipărit în „Pagini literare“ din Arad. Le dădui titlul „Dor de vîers romîn“, censurei însă de bună samă i-a mirosit a rău și a trebuit deci ca titlul să se schimbe.

La urmă dați-mi voie să vă cetesc, și cu aceasta am să închei povestirea mea cam prea lungă, cîteva versuri care,

de vreme ce sînt făcute de mine, pot să fie luate drept un fel de schimonosire a poeziilor compuse de soldații romîni pe cîmpurile de război.

Sînt niște versuri menite să salute pe cunoscutul abate Zavoral din Praga cu prilejul aniversării de 10 ani de cînd fusese ales abate. Am scris și cu alte prilejuri versuri, poate în citva mai izbutite, din întîmplare însă între hirtiile luate cu mine s'a rătăcit o poezie din cele mai puțin izbutite din care aleg aici numai cele patru din urmă :

De cumva v'am plictisit,
Cer iertare umilit ;
La toți cu bine mă inchin
Și voios vă zic :

Amin !

BROȘURA ACEASTA S'A TIPĂ-
RIT ÎN ATELIERUL TIPOGRA-
FIEI „ROMÂNIA NOUĂ”
TH. I. VOINEA, CALEA GRIVI-
TEI, 41, ÎN ANUL UNA MIE
NOUĂ SUTE DOUĂZECI ȘI DOI,
ÎN BUCUREȘTI.

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017

